

---

zijn methode was juist te prikkelen tot eigen oordeel, – maar wel in dien zin, dat ik hem als ver mijn meerdere beschouwde, van wien ik goed zou doen steeds te leeren, en wiens opmerkingen van meer waarde waren dan het breed opgezet betoog van menig ander. In hoeveel opzichten ik in die veertig jaren veranderd mag zijn, in deze waardering ben ik dezelfde gebleven; en wanneer ik in zijn geschriften lees of blader in zijn dictaten word ik altijd daarin versterkt.

Wat ik daar zei is persoonlijke herinnering, gekleurd door mijn gevoel; u kunt haar laten liggen. Veel belangrijker is de vraag, of De Bussy's methode, allicht meer of minder gewijzigd door de eigen geaardheid en nadenken van den docent, want wetenschap is bewegelijk, verdiende aan het Seminarie gevolgd te worden, ook nu nog. Op die vraag antwoord ik van heeler hart: ja. Veel bladzijden zou ik nodig hebben om dit antwoord op voldoende, overtuigende wijze te adstrueren. Het weinige, dat ik ga zeggen moge u althans doen zien, dat die methode nog geenszins verouderd is. Daartoe bezig ik eerst een vergelijking. Wie thuis is in de ethiek merkt al spoedig De Bussy's verwantschap met de Engelschen. Nu is er een merkwaardig verschil in methode tussen de Engelsche en Duitsche wijsbegeerte, en zijn vergelijking betreft deze beide; ik hoop, dat men er niet een misbruik van de tijdsomstandigheden in zal zien, ik zou hetzelfde vóór den oorlog hebben kunnen schrijven. De Duitscher is diepzinnig – speculatief, de Engelschman empirisch – psychologisch. De Duitscher is geneigd om aan de Engelsche common sense de naam wijsbegeerte te onzeggen, en de Engelschman om de Duitsche 'Tiefsinn' voor Blödsinn te houden. De Duitscher is een hoogvlieger, de Engelschman een nuchterling, de een is dictatoriaal, houdt van gezaghebbende vaktermen, de ander is democratisch, gebruikt weinig vreemde woorden, tracht naar eenvoud en duidelijkheid. Duitsch: zoo moet het, Engelsch: hoe is het? Wij Nederlanders zijn ter school gegaan bij de Duitschers; in mijn jonge jaren was het een uitzondering, als een Engelsch leerboek werd aanbevolen. En die stemming heerscht nog. Beschrijven? Men ziet u verbluft aan, en noemt u een scepticus, als ge bezwaren oppert tegen een normatieve ethiek; vergetend, dat hij die begint met beschrijven daarmee toont grond onder de voeten te hebben; hij beschrijft immers iets, hij bevindt zich dus niet in het ledige, is geen scepticus. Ik zeg met alle nadruk: hij die *begint* met beschrijving, want beschrijving is niet het einde en zelfs niet het allereerste begin. Wat een dorheid als wij tevreden zouden zijn